

12. Лузгин И. М. Методологические проблемы расследования / И. М. Лузгин. – М.: Юрид. Лит., 1973. – 216 с.

13. Курс цивільного процесу: підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін.; за ред. В. В. Комарова. – Х.: Право, 2011. – 1352 с.

14. Дудченко О. Ю. Адміністрування в судовій системі: поняття та перспективи реформування / О. Ю. Дудченко // Юрист України. – 2013. – № 2. – С. 138 – 143.

УДК 343.98

Савченко В. А.,

канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри кримінальної юстиції
Чернівецького юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Королишин І. М.,

старший викладач кафедри
кримінального процесу та криміналістики
Івано-Франківського юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ПРО МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ГРАФОЛОГІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

У статті за результатами аналізу публікацій вітчизняних та зарубіжних науковців зроблено спробу дослідити процес формування теорії графології в історичному ракурсі, розглянуто «технологію» графологічного дослідження та проаналізовано можливість використання графології у кримінальному судочинстві.

Ключові слова: властивість почерку, графологія, експертиза, письмові знаки, тести.

В статье по результатам анализа публикаций отечественных и зарубежных ученых сделано попытку исследовать процесс формирования теории графологии в историческом аспекте, рассмотрено «технологию» графологического исследования и проанализирована возможность использования графологии в уголовном судопроизводстве.

Ключевые слова: свойства почерка, графология, экспертиза, письменные знаки, тесты.

In the article on results the analysis of publications of home and foreign scientists an attempt to investigate the process of forming of theory of graphology in the historical foreshortening is done, «technology» of graphology research is considered and possibility of the use of graphology is analysed in the criminal rule-making.

It is set that in the process of opening and investigation of crimes often enough arises up requirement in finding out of psychological features of the suspected person, victim, witness and other. Such data help to estimate reasons of crime, ability of person correctly to perceive circumstances that matter in criminal realization, character and value of actions, get additional information that would give an opportunity to define tactics of realization of different inquisitional (of criminal investigation) actions.

Marked, that after present records (handwriting) it is possible to get data about character of man that executed them. To the list of these data enter: size descriptions of handwriting (a height, width, extent of motions, is at implementation of writing signs); a form of motions is at implementation of writing signs; onslaught, with that the rear the executed signs, and rate of letter; inclination of signs; direction of line of letter (placing of line); a size of intervals is between signs, words and lines in text; the use is for writing of text of folios of paper (of standards of handwriting); analysis of implementation of separate writing signs; a degree of tie up is at writing of words.

Such data help to estimate reasons of crime, ability of person correctly to perceive circumstances that matter in criminal realization, character and value of actions, get additional information

that would give an opportunity to define tactics of realization of different inquisitional (of criminal investigation) actions.

Keywords: property of handwriting, graphology, examination, writing signs, tests for translation.

Постановка проблеми. Пізнання істинної сутності людей, які нас оточують, представляє собою одну із найбільш головних людських потреб. Якщо фізіогноміка допомагає вивчити людину за ознаками її зовнішності, то побачити взаємозв'язок між почерком та характером людини допомагає достатньо молода за історичними мірками наука – графологія.

У процесі розкриття і розслідування злочинів досить часто виникає потреба у з'ясуванні психологічних та загальнофізичних особливостей особи, яка вчинила злочин, потерпілого, свідка та інших. Такі дані допомагають оцінити мотиви злочину, здатність особи правильно сприймати обставини, що мають значення у кримінальному провадженні, характер і значення дій, отримати додаткову інформацію, яка давала би змогу визначити тактику проведення різних слідчих (розшукових) дій. Однак графологія до сьогодні не має єдиної теоретичної бази і єдиної методики дослідження, що вимагає більш пильної уваги до неї з боку науковців та практичних працівників правоохоронних органів.

Аналіз дослідження даної проблеми. Твердження про залежність почерку від характеру людини на сьогоднішній день залишається дискусійним у колах вчених-криміналістів, психологів у країнах колишнього СРСР, однак викликає чималу зацікавленість у країнах Західної Європи, Сходу та Америки.

Значний внесок у становлення графології як науки зробили західні вчені Д. Ентоні, І. Гольдберг, Ф. Клейн, І. Маркус, К. Роман, У. Сонеманн. Заслужовують уваги присвячені цим питанням і праці вітчизняних науковців та вчених близького зарубіжжя В.М. Барабашіної, Т.В. Варфоломеєвої, О.Л. Ісаєвої, В.Й. Кравченка, В.К. Лисиченка, Ю.Н. Погибка, Л.В. Сидельникової, Т.Х. Хускivadзе та інших. Однак загалом у вітчизняній науці питання графології залишаються малодослідженими.

Метою статті буде дослідження можливості використання графології у кримінальному судочинстві.

Виклад основного матеріалу. Родоначальником графології вважають аббата Жан-Іпполіта Мішона, який у своїй книзі «Система графології» (1872 р.) вперше використав термін «графологія» та систематизував дані у цій галузі знань. Завдяки Мішону було створено декілька графологічних товариств і виникла ціла школа, а згодом почали виходити друком статті в журналах, присвячені графології. Продовжувачем його справи у Франції став Андріан Варінард (кінець XIX ст.), відомою на Заході графологія стала і завдяки знаному італійському психіатру і криміналісту Ч. Ломброзо.

Однак відомим фактом є те, що таємницями почерку цікавилися у свій час ще Нерон та Конфуцій. Конфуцій, наприклад, відзначав, що почерк може достовірно вказати, чи походить він від добродушної людини чи вульгарної [1, с. 3]. Одну з перших графологічних експертиз провів Светоній, який описав особливості почерку свого сучасника – імператора Августа.

Піком зацікавленості графологією вважаються 20-ті роки минулого століття, а в наш час вона набула широкого визнання у всьому світі. У багатьох країнах аналіз почерку є одним із основних засобів психодіагностики особистості. Графологічне тестування уже давно використовується у країнах Європи, Ізраїлі та США. У Франції, Великобританії, Ізраїлі при прийнятті на роботу обов'язково проводиться графологічна експертиза біографії потенційних кандидатів. У США використовується графологічна експертиза анкет претендента за 238 ознаками [1, с. 14]. Графологічну експертизу використовують також в поліції, армії, спецслужбах. В Ізраїлі, наприклад, в обов'язковому порядку графологічній експертизі «піддаються» всі держслужбовці. Широке застосування знайшла графологія і в космічній медицині. Цікаві наукові експерименти проводяться стосовно виявлення специфічних захворювань і розладів здоров'я, які можна виявити за результатами вивчення почерку. Такі тести проводяться професійними графологами у співпраці з лікарями та психіатрами.

У нашій країні графологія багатьма вченими вважається антинауковою теорією, яка суперечить принципам кримінального судочинства. Стверджується, що використання нетрадиційних знань не має наукового підґрунтя, суперечить позитивному розвитку криміналістики, відволікає увагу від дійсних проблем сьогодення [2, с. 192]. Зокрема, В.О. Коновалова відстоює думку, що рекомендації щодо відібрання графологічних проб не мають в своїй основі яких-небудь новацій щодо дослідження почерку, які дозволили б давати оцінку рис характеру конкретної людини, а базуються на графологічних здогадках, які довільно характеризують ознаки почерку. Їх використання дезорієнтує практику на антинаукові методи діагностики [3, с. 38].

Гора І.В. та Колесник В.А. відзначають багату історію графології і значний емпіричний матеріал, однак водночас вказують на те, що графологія до сьогодні не має єдиної теоретичної бази і єдиної методики дослідження; в Україні, Росії, інших країнах СНД ця проблема фактично не розроблена, зокрема з причини відкидання графології як науки, що здатна розробити об'єктивні методи [4, с. 146, 171].

Радянські вчені С. Познишев та М. Терзієв, проаналізувавши розвиток графології, також дійшли висновку, що графологія немає наукового підґрунтя, однак відзначили, що окремі дослідження графологів сприяли детальному вивченню різних (здебільшого загальних) ознак письма [5, с. 207].

Однією із причин такого відношення до графології, на наш погляд, залишаються «пов'язані» з комуністичною ідеологією стереотипи, за якими деякі недостатньо вивчені теорії (науки) вважаються антинауками (антинауковими теоріями), і тому на них накладено на всіх рівнях «табу» стосовно проведення досліджень.

Один із основоположників графології Мішон вважав, що наявність однієї графологічної ознаки означає певну рису характеру людини, а її відсутність – протилежну рису. На даний час ця теза вважається вірною тільки частково. Учень Мішона Жюль Крельс-Жамен кожному елементу почерку надавав діапазон можливих значень. Він стверджував, що цінність однієї взятої ознаки почерку, без залежності від іншої, не може

характеризувати автора почерку. Сучасна графологія базується саме на цій теорії.

На початку XIX ст. до терміну «графологія» добавився префікс «психо», який вказував на зв'язок почерку із характером людини. Відомий психографолог Й. Моргенштерн висловив думку, що в почерку людини, як і в дзеркалі, відображаються психологічні та фізичні особливості людини, вид її діяльності, вік, ріст, і навіть колір волосся [1, с. 4]. Він дослідив біля 70 тис. зразків почерку (відомих політиків, знаменитих полководців, учених, убивць, маніяків, психічно хворих). До нього за допомогою зверталися криміналісти, історики, психологи, співробітники поліції. Ця полягала у наданні висновків за результатами аналізу почерку осіб якими вони цікавилися. У радянські часи про монографії Моргенштерна не здогадувалися навіть спеціалісти. А перші екземпляри у перекладі мали гриф «Для службового користування». У 1925 році всі радянські графологи були взяті на облік і тому призупинили свою легальну діяльність або стали працювати у секретних відділах спецслужб. Графологи-чекісти встановлювали по бюлетенях голосування, хто із депутатів XIII з'їзду РКП (б) та ХУП з'їзду ВКП(б) голосував проти Й.В. Сталіна.

Графологія для спецслужб вже давно не новинка. Її давно активно використовують при проведенні оперативно-розшукових заходів у багатьох країнах. Одним із класичних прикладів є графологічний аналіз почерку С. Хусейна, який проводився за дорученням спецслужб Ізраїлю тамтешніми спеціалістами. За допомогою основоположника ізраїльської графології Аріє Нафталі була встановлена особа нацистського військового злочинця Адольфа Айхмана. Таким же чином було встановлено і ліквідовано палестинського терориста Халіль аль Вазіра.

Так що це за наука – графологія? У свій час відомий французький вчений-антрополог Д. Тарт сказав: «Для чого мені фотографія людини, для мене більш важливим є клаптик списаного паперу, так як у ньому відображаються злочинність, радість, смуток, злоба, настрої душі і тому подібне» [6, с. 3].

Перш за все графологія вивчає зв'язок почерку із характером. Сьогодні у будь-якому словнику можна знайти значення слова «графологія», яке визначається як «теорія про можливість, на підставі вивчення почерку, отримати інформацію про характер людини», «вчення про почерк, його дослідження з точки зору встановлення за відображеними в ньому властивостями (ознаками) психологічного стану особи, яка його виконала» [1, с. 9].

Завдяки графологічному аналізу почерку можна визначити розумові здібності, силу волі, самооцінку, емоційність людини. Аналіз почерку дозволяє провести фактично повну психодіагностику особистості, включаючи і ту інформацію, яку особа скриває або навіть не усвідомлює, а також оцінити фізичний та психічний стан людини, визначити, чи вона чесна, надійна, чи навпаки при певних життєвих обставинах може зрадити. Моральні цінності, стиль життя, звички, манери поведінки та багато іншого – про все це можна взяти з допомогою графології, адже почерки людей є такими ж індивідуальними, як і відбитки пальців рук. Звичайно, почерк змінюється на протязі життя людини разом із змінами характеру. Але, не зважаючи на ці зміни, у ньому залишаються загальні закономірності, завдяки яким, володіючи навіть азами графології, можна зробити висновок про характер тієї чи іншої людини, так як почерк характеризується цілим набором (комплексом) ознак, які дозволяють виділити її серед інших. Адже манера виконання знаків у кожної людини індивідуальна і не повторюється, основні ознаки почерку залишаються незмінними, незважаючи на внутрішні чи зовнішні зміни у характері людини.

На відміну від криміналістів, які за почерком ідентифікують виконавця записів чи підписів, у нашому випадку за наявними записами (почерком), у випадку, коли є особа і навіть коли її немає, можна отримати дані про характер людини, яка виконала ці записи (її почерк). До переліку цих даних входять:

– розмірні характеристики почерку (висота, ширина, протяжність рухів при виконанні письмових знаків);

- форма рухів при виконанні письмових знаків;
- натиск, з яким виконані знаки, та темп письма;
- нахил знаків;
- напрям лінії письма (розміщення рядка);
- величина інтервалів між знаками, словами та рядками у тексті;
- використання для написання тексту нелінованих аркушів паперу (при відібранні зразків почерку);
- аналіз виконання окремих письмових знаків;
- ступінь зв'язаності при написанні слів.

Детальне вивчення почерку за вищезазначеними напрямками експертом-графологом дозволяє йому представити (надати) психологічну характеристику особи, почерк якої досліджувався.

Результати сучасних досліджень підтверджують наявний взаємозв'язок почерку з деякими психічними особливостями людини. Наприклад, відомі фахівці в галузі почеркознавства Ю.Н. Погибко, Л.В. Сидельникова, Т.Х. Хускivadзе висунули гіпотезу про наявність кореляції між ознаками почерку особи і якостями її темпераменту. Проведені ними дослідження свідчать про можливість визначити в деяких випадках темперамент особи, яка виконала рукописний текст [4, с. 152].

Питання, яке цікавить сучасних науковців – чи можна використовувати графологію у кримінальному судочинстві? Все, що стосується осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні в якості підозрюваних, потерпілих, свідків, для органів досудового розслідування та суду відіграє неабияке значення. Слідчий зацікавлений у будь-якій інформації, що стосується такої категорії осіб, а особливо, коли такої інформації обмаль (особа не йде на «контакт» зі слідчим, особа невідома, але є речовий доказ – письмова записка і т. п.). Особливо корисною буде така інформація при розслідуванні резонансних і тяжких злочинів, і тому відповідь на питання щодо можливості використання графології у кримінальному провадженні має бути ствердною [7, с. 6].

Звичайно, говорити про широке впровадження і використання графології у процес розкриття і розслідування

злочинів ще завчасно. Але знаючи про можливості цієї «науки», не слід забувати, що інколи і вона може стати у пригоді. Адже є приклади, коли злочинці, свідомо чи не свідомо, залишають на місці пригоди «документи» з рукописним текстом, співробітники правоохоронних органів знаходять «передсмертні» записки, переписку осіб, які викликають інтерес, документи, де автор не встановлений. На наш погляд, у таких випадках було б доцільним використовувати можливості графології.

Висновки. У процесі розкриття і розслідування злочинів досить часто виникає потреба у з'ясуванні психологічних та загальнофізичних особливостей особи, яка вчинила злочин, потерпілого, свідка та інших. Такі дані допомагають оцінити мотиви злочину, здатність особи правильно сприймати обставини, що мають значення у кримінальному провадженні, характер і значення дій, отримати додаткову інформацію, яка давала би змогу визначити тактику проведення різних слідчих (розшукових) дій. Загалом під час розкриття і розслідування злочинів виникає необхідність в отриманні інформації про особу з різних джерел. Таким джерелом інформації може бути і почерк, який виступає одним із найбільш повних джерел інформації про риси характеру тієї чи іншої особистості.

Література:

1. Соломевич В. И. Почерк и характер / В. И. Соломевич, В. И. Уласевич. – Минск : Харвест, 2009. – 640 с.
2. Варцаба В. М. Розслідування злочинів організованих злочинних груп: проблеми тактики та психології : наук.-практ. посібник / В. М. Варцаба. – Ужгород : Карпати, 2005. – 248 с.
3. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология / В. Е. Коновалова. – Харьков : Консум, 1999. – 157 с.
4. Гора І. В. Криміналістика. Криміналістична техніка : навч. посібник / І. В. Гора, В. А. Колесник. – К. : Алерта, 2005. – 320 с.
5. Біленчук П. Д. Аудіовізуальна психофізіологічна діагностика людини: історія, теорія, практика : монографія / [Біленчук П. Д., Мотлях О. І., Рибальченко О. М. та ін.] ; за ред. П. Д. Біленчука. – К., 2013. – 419 с.

6. Кравченко В. И. Графология: характер по почерку : учеб.-метод. пособие / В. И. Кравченко. – СПб : ГУ аэрокосм. приборостр., 2006. – 92 с.

7. Исаева Е. Л. Практическая графология. Как узнать характер по почерку / Е. Л. Исаева. – М. : Ринал Классик, 2010. – 256 с.

УДК 343.13

Садова Т.В.,
канд. юрид. наук,
доцент кафедри кримінального
процесу та криміналістики
Івано-Франківського юридичного
інституту Національного університету
«Одеська юридична академія»

ДЖЕРЕЛА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА АНГЛІЇ І УЕЛЬСУ

Стаття присвячена вивченню системи джерел кримінального процесуального права Англії та Уельсу. Встановлено, що в ієрархії джерел кримінального процесуального права Англії і Уельсу перше місце відводиться судовому прецеденту. Великобританія, будучи членом Європейського Союзу, застосовує його законодавство як джерело права, зокрема в Англії і Уельсі, де рішення Європейського суду є обов'язковими для всіх судів. Кримінальне процесуальне законодавство Англії і Уельсу не є кодифікованим, що ускладнює опрацювання і використання кримінально-процесуальних норм.

Ключові слова: міжнародні стандарти, гармонізація, джерело права, прецедентне право, право Європейського союзу, кримінальне процесуальне право Англії і Уельсу.

Стаття посвящена изучению системы источников уголовного процессуального права Англии и Уэльса. Установлено, что в иерархии источников уголовного процессуального права Англии и Уэльса первое место отводится